

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1895—1896.

Vergadering van Vrijdag 29 November 1895,
's avonds te 8 uren,
in het hotel Krasnapolsky te Amsterdam.
Voorzitter : Luitenant-Kolonel PLANTENGA.

De VOORZITTER, de vergadering openende, zegt :

Onze geachte Voorzitter, de Generaal Netscher, tot zijn leedwezen verhinderd zijnde gevolg te geven aan zijn oorspronkelijk voornemen, om deze bijeenkomst te presideeren, zoo rust op mij, als Ondervoorzitter, de aangename en vereerende taak, hedenavond uwe Vergadering te leiden. Ik aanvaard haar, met u allen een hartelijk welkom toe te roepen en voorts met de mededeeling dat ten behoeve van de bibliotheek der Vereeniging zijn ontvangen :

Van den Heer W. M. H. Anten, Ond-Officier, vier dagbladen, waarin zijne artikels over: de manoeuvres, den ransel en het uitrukken van soldaten bij groote hitte; en

van den Heer J. Drabbe, Oud-Kolonel der Genie, een exemplaar van het door hem geschreven boekwerk »Ethische fragmenten.» Aan de geachte inzenders is reeds schriftelijk de dank der Vereeniging betuigd.

Aan de orde is thans de ballotage van 75 kandidaten voor het lidmaatschap.

De Voorzitter verzoekt de Heeren Lansdorp en Van Uije met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot leden zijn aangenomen, de Heeren : J. L. ten Bosch, 1e Luit. der Artillerie te 's-Gravenhage ; A. J. Gompertz, C. Hemsing, G. Hoekstra, Luitenants en E. Prins, Kapitein der Schutterij te Amsterdam ; O. Boomsma, A. A. Klercq, S. A. Reitsma en P. H. A. de Ridder, allen 2e Luit. der Infanterie te Assen ; J. C. Masman, Kapitein der Infanterie te Bergen op Zoom ; J. J. F. A. Beunk, W. A. Blits en A. R. T. Bouman, 2e Luit. der Artillerie N.-I. Leger ; P. van Drimmelen, 2e Luit. der Genie N.-I. Leger ; R. van Eck, 2e Luit. der Artillerie N.-I. Leger ; T. van Erp, 2e Luit. der Genie N.-I. Leger ; H. J. D. de Fremery, C. Führi, W. H. C. Holle en H. Kerremans, allen 2e Luit. der Artillerie N.-I. Leger ; M. Raaymakers en C. J. A. Reigersman, beiden 2e Luit. der Genie ; N. J. G. E. Rückert en H. C. J. Smeets, beiden 2e Luit. der Artillerie N.-I. Leger ; H. van Tongeren, 2e Luit. der Genie N.-I. Leger, allen te Breda ; J. van der Stok, 1e Luit. der Artillerie te Brielle ; E. W. A. Dhont, 2e Luit. der Infanterie te Geertruidenberg ; H. L. J. Haakman, 2e Luit. der Artillerie te Gorinchem ; H. Lutz, 1e Luit. der Infanterie te Nijmegen ; Jhr. W. Roëll, 2e Luitenant der Artillerie te Utrecht.

Voorts in Ned.-Indië :

Administratie. H. van der Palm en W. F. K. Kenzenkamp, beiden 2e Luit.-Kwartiermeester ; H. von Mauntz, 1e Luit.-Kwartiermeester ; W. F. H. Verhoeff, 2e Luit.-Kwartiermeester ; B. W. C. G. Vries, Kapitein-Kwartiermeester.

Infanterie. C. J. Asselbergs, 1e Luitenant ; F. C. van Baar van Slangenburgh, Kapitein ; J. van den Berg, 2e Luitenant ; J. W. Beukers en W. C. A. A. de Boer, beiden 1e Luitenant ; H. N. Boerrigter, 2e Luitenant ; M. J. J. B. H. Campioni, 1e Luitenant ; J. F. M. Dart, 1e Luitenant-Adjutant ; J. C. A. Fischer en A. Franssen, beiden 2e Luitenant ; A. Geertsema Beckeringh, J. van Goor en H. R. T. A. de Graaf, allen 1e Luitenant ; P. F. Habraken, H. Halkema, J. Ketting en J. W. Knegtmans, allen 2e Luitenant ; Ph. von Mauntz, 1e Luitenant ; P. van der Meijden en F. C. J. Mulder, beiden 2e Luitenant ; A. C. C. Musch, 1e Luitenant ; F. H. Ockerse en J. Prager,

beiden 2e Luitenant; K. P. A. M. von Raesfeld Meijer en J. Rippe, beiden 1e Luitenant; H. M. Roukens en P. van Roijen, beiden 2e Luitenant; L. P. F. Schimpf, Kapitein; W. G. L. Snijders, 1e Luitenant; E. C. van Swieten, Kapitein; K. L. F. A. Thörig, E. T. C. Tolhuys, M. van der Vliet, C. F. A. Wagener, A. W. E. Weijerman en J. H. G. Wichers, allen 1e Luitenant.

Artillerie. H. L. J. Badings, 2e Luitenant; A. M. Kerkkamp, 1e Luitenant; A. van Lith, 2e Luitenant; F. Raadman, 1e Luitenant.

De Voorzitter dankt de leden van het stembureau voor de door hen verleende hulp en geeft daarna het woord aan den Heer R. H. EYSSONIUS DE WAAL tot het houden der aangekondigde voordracht over de schutterij.

De heer EYSSONIUS DE WAAL :

Mijne Heeren!

Reeds meermalen is de schutterij het onderwerp eener gedachtenwisseling in deze Vereeniging geweest, niettegenstaande dat, acht ik het onderwerp belangrijk genoeg, om hedenavond uwe aandacht daarvoor te verzoeken.

«Zoolang men voor onze defensie nog op de schutterij rekent, moet aan de naleving der Wet op de Schutterij de hand worden gehouden», zoo lezen wij in het V. V. op Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1895.

Ik meen deze uiting meer als een klein bewijs van belangstelling aan het adres van dit gedeelte der gewapende macht te moeten aanmerken, daar zij, door de Regeering niet weersproken, verder tot niets geleid heeft, dan dat men terzelfder plaatse zijne ingenomenheid heeft betuigd, dat aan het hoofd der schutterij van eene onzer grootste gemeenten een gewezen officier van het leger is geplaatst geworden.

Dit wordt door mij ook zeer toegejuicht als eerste stap tot verbetering en zoude mijns inziens bij ruimere toepassing veel bijdragen, om het dienen bij de schutterij, ook in inférieure

rangen van gewezen officieren van het leger mogelijk te maken, hetgeen nu met vele bezwaren gepaard gaat.

In het V. V. voor 1896 leest men: *»Sommige leden drongen aan op afschaffing of hervorming van de geheel verouderde schutterij, waaraan volgens deze leden, volkomen zonder nut geld en tijd der natie werden verspild.»*

Het is hier de plaats niet om de wijze, waarop de Wet van 11 April 1827 (Staatsblad N°. 17) door de Regeering wordt uitgevoerd, aan eene critiek te onderwerpen, het praktische nut daarvan wordt door mij, met het oog op de ondervinding, betwijfeld, doch ik acht de beschouwing van enkele artikelen der Wet in eene vergadering als deze meer vruchtdragend, te meer, daar ik hoop, dat deze zwakke poging mijnerijds zal worden aangevuld door eene daarop volgende vruchtbare gedachtenwisseling.

Dat de tegenwoordige Regeering bij de defensie des Vaderlands op de schutterij rekent, meen ik als vaststaande te mogen aannemen, waar onder anderen bij de behandeling in de 2^e Kamer der Staten-Generaal der gewerenwet, werd aangekondigd, dat de Volksvertegenwoordiging later eene aanvraag zoude bereiken tot het voorzien der schutterijen van het nieuwe geweer. Deze aankondiging was waarschijnlijk gegrond op den inhoud van art. 37 der Wet, dat voorschrijft, dat de schutterijen bewapend moeten zijn met hetzelfde soort van geweren als het leger.

In het V. V. op Hoofdstuk VIII voor 1896 lezen wij:

Meer nog dan een zijner voorgangers behoorde deze Minister de noodige stappen te doen, om een goed leger te verkrijgen, waar op zijne voordracht is besloten millioenen guldens voor nieuwe geweren uit te geven en zelfs bij den Minister het plan bestaat, deze aan te schaffen voor de geheel verouderde, als krijgsmacht onbruikbare schutterij. (1

1) De Memorie van Antwoord op hoofdstuk V luidde: „Hervorming of afschaffing van de ingevolge de Wet van 1827 (Stsbl. No. 17) bestaande schutterijen zal een punt van overweging moeten uitmaken bij de wettelijke regeling, bedoeld in art. 181 der Grondwet. Dat van die schutterijen volkomen zonder nut geld en tijd der natie worden verspild, kan niet worden toegegeven.

„Men mag vertrouwen, dat het tegendeel zou blijken, indien onverhoopt

Wij hadden verwacht en hopen het nog, dat het, na het bezigen van dergelijke onomwonden uitdrukkingen van afkeuring van bestaande toestanden, niet bij woorden zoude blijven, dat voorstellen tot hervorming, d. i. tot het scheppen van eene werkelijke legerreserve, van de Volksvertegenwoordiging, althans van die leden, die bovenaangehaalde uitingen bezigden, zouden uitgaan, waar de Regeering niet denkt aan eene wijziging der wet.

Verder wordt bij het houden van fortmanoeuvres volgens de bestaande voorschriften 1), betrekking hebbende op oorlogstoestanden of het nabootsen daarvan, aangenomen, dat schutterij den 4^{en} dag na de verzending van het mobilisatietelegram op de forten zal aankomen.

te eeniger tijd in de bij de wet aangegeven gevallen de medewerking dezer burgerlijke macht zonde moeten worden ingeroepen."

"Het ware met den aard der instelling niet overeen te brengen, de bepalingen van artt. 53 en 54 uit te breiden tot handelingen noch gedurende den dienst, noch ter gelegenheid van dienstzaken gepleegd.

Herziening van het strafstelsel der schutterijwet en bijgevolg ook van de wijze van rechtspleging en van uitvoering van opgelegde straffen kan bezwaarlijk voor het tegenwoordige aan de orde worden gesteld."

In de M. v. A. op hoofdstuk VIII lezen wij: „Meer dan iemand anders betreurt de Minister het, dat het hem niet mogelijk is, op de vraag of ook dit zittingjaar zal verstrijken, zonder dat de bedoelde wetsvoordracht de Kamer zal bereiken een stellig ontkennend antwoord te geven en dat hij hier slechts kan volstaan met de verzekering te geven, dat voorzoo veel van hem afhangt, hij zich zal beijveren, om, zoodra een meer gunstig tijdstip voor de behandeling van wetsontwerpen betreffende de zamenstelling en vorming onzer levende strijdkrachten zal zijn aangebroken, de Vertegenwoordiging in de gelegenheid te stellen, daaraan hare aandacht te wijden."

Beide M. v. A. werden op 29 Nov. j.l. aan de Kamer ingezonden.

Van den Minister van Binnenl. Zaken hadden wij geen ander antwoord verwacht, daar deze toch bij zijn optreden aan de Hoofdofficieren der Haagsche schutterij verklaarde, dat van deze Regeering geene herziening der schutterijwet was te wachten.

De Minister van Oorlog intusschen overweegt en verzekert zich te zullen beijveren. Bij de openbare behandeling der beide hoofdstukken is door geen der leden teruggesproken op de krasse uitdrukkingen van het voorloopig verslag.

Dus alweder geene verbetering.

Deliberante Senatu perit Saguntum. R.E.d.W.

1) Rapporten, memoriën en verslagen.

Dat korpsen der schutterij tot de vaste bezetting der forten behooren, blijkt uit § 7 van de instructie voor vesting- en fort-commandanten, waar staat, dat »bij ontstentenis van den vesting-commandant, zonder dat in zijne vervanging is voorzien, het bevel wordt overgenomen door den hoogsten in rang van de officieren der bezetting, *de schutterijen in actieven dienst medegerekend.*»

Ofschoon dus blijkbaar voor oorlogstijden een zeer groot, misschien te groot, vertrouwen in de schutterij wordt gesteld en zij geheel op dezelfde lijn wordt geplaatst als het leger, is dit in vreedstijd alles behalve het geval.

Ieder officier van het leger, die bij mobilisatie tot de bezetting van eene vesting of van een fort zal behooren en speciaal aldaar een commando zal voeren, is hiermede in vreedstijd bekend gemaakt. Hij weet, wat zijne werkkring zal zijn, hij kan en moet zich op de hoogte stellen van alles, wat daarop betrekking heeft, hij is, in een woord, zoodra hij zijne bestemming moet volgen, behoorlijk voorbereid of moet dit althans zijn.

Evenzeer is de commandant bekend met de officieren van het leger, die onder zijn bevel een commando zullen voeren.

Hij weet, figuurlijk gesproken, hoe zwaar een ieder weegt.

Hoe geheel anders bij de schutterij, die een even moeilijke taak wacht als het leger.

Daar weet geen enkel officier waar hij in oorlogstijd zal worden heengezonden.

In den korten tijd, dat ik de eer had aan het hoofd te staan eener artillerieschutterij, is het mij niet mogen gelukken, te worden ingelicht omtrent de bestemming in oorlogstijd der onder mijne bevelen staande compagnieën, om van den commandant maar te zwijgen, daar die officieel niet eens bestond.

Het ware zeer wenschelijk geweest deze kennis te bezitten, ten einde daardoor in de gelegenheid te zijn des winters met de officieren de taak te bespreken, die hen in oorlogstijd zoude wachten en des zomers de terreinen te bezoeken, waar zij hunne taak zouden moeten vervullen.

Zij verlangden niets liever, doch te vergeefs.

Waar het vertrouwen, dat in oorlogstijd in de schutterij gesteld wordt, zoo bijzonder groot is, zoude een weinig meer in vreedestijd niet misplaatst zijn.

De fortcommandant weet alleen, dat tot de bezetting ook schutterij behoort, wel hoeveel, doch niet bepaald welk onderdeel, zoodat hij zelfs de namen der officieren niet kent, veel minder een oordeel kan vellen over hunne meerdere of mindere bruikbaarheid.

De officier der schutterij, die als commandant van een werk moet optreden, komt in eene plaats, die hem geheel vreemd is, waarvan hij zelfs de bewapening niet kent. Hem zal misschien een officier van het leger worden toegevoegd, doch als die officier der schutterij een man van karakter is, zal hij uit eigen oogen willen zien en bovendien moet hij zich bewust zijn van de zware verantwoordelijkheid, die op hem rust, niettegenstaande den mentor, die hem is toegevoegd.

Bij het leger is eene onderscheiding gemaakt tusschen veld- en vestingtroepen. Bij de schutterij is dit vooralsnog niet noodig geacht. De artillerieafdeelingen van die wapenmacht weten niet of zij tot de vesting- of kustartillerie behooren, een natuurlijk gevolg van de onbekendheid met hunne bestemming.

Artikel 5 van de voorloopige instructie voor den commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie en voor dien der stelling van Amsterdam zegt: »dat hij zorgt, dat de officieren, die in tijd van oorlog of bij mobilisatie van het leger met eenig zelfstandig commando zijn belast, in de gelegenheid gesteld worden, om volkomen vertrouwd te worden met de taak, die hen wacht.

Ik vraag: ressorteeren voor het bedoelde geval onder de genoemde commandanten ook officieren der schutterij en zijn die met hunne bestemming in oorlogstijd bekend gemaakt?

Ik vrees dat het antwoord ontkennend moet luiden.

Ik stel u nu voor met mij na te gaan hoe de toestand der schutterij zal zijn bij eene eventueele mobilisatie.

Zooals bovengezegd, moeten de schutterijen op den 4^{en} dag na het verzenden van het mobilisatietelegram in de hun aangewezen, doch nu nog onbekende stellingen aankomen.

§ 11 van de instructie voor den Chef van den generalen staf houdt in:

»Hij maakt ontwerpen tot mobilisatie van leger en schutterij voor verschillende gevallen van eventueelen oorlogstoestand en doet die ontwerpen tot in onderdeelen uitwerken.»

Wij nemen aan en zijn zelfs overtuigd dat aan deze § ten volle is voldaan, dat het Departement van Binnenlandsche Zaken van deze ontwerpen volledig op de hoogte is, doch de betrokken corpsen van de schutterij weten van niets, tenzij de commandanten hiervan bij geheime aanschrijving, die geheim gebleven is, onderricht zijn geworden.

De schutterij heeft drie dagen tijd, om uit den zeer rustigen vrede-toestand te worden overgebracht op den mobilisatievoet, wat moet in die drie dagen gebeuren?

In de allereerste plaats moeten de nu bestaande onderdeelen geschild worden, zoodat de schutters van den 1^{en} ban bijeengevoegd en tot nieuwe eenheden vereenigd moeten worden.

Dit geschied zijnde, moeten de manschappen worden voorzien van hunne oorlogsuitrusting, na hunne middeleeuwsche Snider-geweren en hun dito ledergoed te hebben ingeleverd en vernield tegen de geweren en het ledergoed bij het leger in gebruik.

De noodige kleeding moet worden uitgereikt en deze bezigheid moet vooral niet te licht worden geacht, daar de leden der schutterij niets hebben dan hunne bovenkleeding, chacot en stropdas. Ik neem aan, dat die in goeden staat zijn, hoeczer dit, vooral bij de oudere lichten zeer problematiek is.

De manschappen (daaronder begrijp ik in het algemeen ook de onderofficieren) zijn niet in het bezit van kwartiermuts, kapotjas, werkkieken, linnen pantalon, randsel, ondergoed en last not least van schoeisel. Alles moet uit de centrale magazijnen, zoo die hiervan voorzien zijn, worden verstrekt en welke tijd daarvoor noodig zal zijn, is cenigszins na te gaan uit

dien benoodigd om, bij het afsterven van Zijne Majesteit Koning Willem III, de Haagsche Schutterij te doen voorzien van kapotjassen, om die eventueel te kunnen gebruiken bij het betrekken der eerewachten van het Paleis in het Noordeinde. Daarmede gingen, zoo ik mij niet vergis, drie dagen voorbij.

Zij moesten van Woerden naar 's-Hage worden overgebracht.

Zoo de centrale magazijnen niet of niet genoegzaam voorzien zijn, moet een beroep op de particuliere nijverheid worden gedaan. In groote steden zal veel ter plaatse kunnen worden aangekocht, al is het dan ook van verschillend model, doch of in alles zal kunnen worden voorzien, komt mij daar reeds hoogst twijfelachtig voor, doch hoe het zal moeten worden uitgevoerd in kleinere gemeenten, is mij een raadsel. In de groote gemeenten zal voor de aanschaffing reeds een ruim plaats hebben op de groote magazijnen.

Wat zal er dan nog bruikbaar overblijven voor de kleinere?

Ik laat dit gerust aan uwe verbeelding over.

En nu een punt, dat zeer zeker in Nederland de overweging waard is. Wie zal die aanschaffing betalen? Zullen de verschillende gemeentebesturen voor hunne respectieve schutterij het noodige crediet openen?

Met de bekende beknibbelzucht van sommige gemeentebesturen is dit niet aan te nemen. Ook van die dreigen dus moeielijkheden, of voorziet het Rijk hierin?

Dit zoude misschien af te leiden zijn uit art. 82, luidende:

»Dat gedeelte van den landstorm, hetwelk aanvankelijk tegen de aanvallen van den vijand moet dienen, zal worden beschouwd een gedeelte der legermacht van het Rijk uit te maken en diensvolgens op denzelfden voet behandeld worden en onder dezelfde verplichtingen staan.

Hetzelve zal op gelijke wijze worden verpleegd en bezoldigd als het leger van den Staat en zullen al de inrichtingen welke ten behoeve van dat leger bestaan, alsdan ook op den landstorm van toepassing zijn, welke mitsdien op eene gelijke verzorging en belooning ten volle zal aanspraak hebben.»

Laat ons dus hopen dat aan § 11 van de instructie voor

den Chef van den generalen staf ten volle is gevolg gegeven en dat die zoo spoedig mogelijk ter kennis van de commandanten der schutterij wordt gebracht.

Wij dringen er in het algemeen belang bij die commandanten op aan, om van hunne zijde er om te vragen, op gevaar af, dat het Departement van Binnenlandsche Zaken uit de rustige rust wordt opgeschrikt.

Mij dunkt dat eene eerste vraag moest zijn, waaruit bestaat de veldnitrusting van een lid der schutterij, zoowel van officieren als van minderen. Zoo behoort b. v. op het huidige oogenblik niet tot de uniformkleeding van eenen officier de overjas, behoeft de officier niet voorzien te zijn van revolver en musette en is een hoofdofficier niet verplicht fouragères te dragen. Een schutter kan in uniform gekleed zich bewegen op allerlei soort van schoeisel, van af klompen tot verlakte dansschoenen.

Terwijl al de bezigheden boven vermeld in vollen gang zijn, zal de schutterij na het verlaten der garnizoenen door het leger, wachtdiensten moeten verrichten, wat de infanterieschutterij betreft en zal de artillerieschutterij vermoedelijk worden belast met het aanwezige materiëel over te nemen en voor de eventuele overbrenging te zorgen. Wij wijzen daartoe b.v. op het materiëel van de commissie van proefneming te Scheveningen en op dat, voorkomende op de exercitiebatterij te 's-Hage. Van een mobilisatieproef bij de schutterij evenals bij het leger, al is het dan ook op zeer bescheiden schaal, kunnen wij niet spreken, daar die niet heeft plaats gehad na den oorlog met België, maar de tooneelen, die in 1870 bij de mobilisatie van het leger, zonder dat de schutterij in dien toestand verkeerde, hebben plaats gehad, doen ons wenschen, dat de schutterij, wanneer weer gevaar mocht dreigen, zoo spoedig mogelijk in eene afgezonderde militaire omgeving gebracht wordt, waar zij na onderteekening der krijgsartikelen onder militaire tucht en onttrokken is aan de omgeving van familieleden.

Na gezien te hebben wat bij eene eventueele mobilisatie

gedaan moet worden, vestig ik de aandacht op hetgeen binnen de perken der bestaande wet kan gedaan worden tot voorbereiding en in hoeverre daaraan in den bestaanden toestand wordt voldaan.

Artikel 28 luidt:

»De verdere formatie der schutterijen tot compagnieën, bataillons of afdeelingen alsmede de reglementaire bepalingen, daartoe betrekkelijk, zullen door Ons worden vastgesteld en zal bij deze organisatie van het beginsel worden uitgegaan, dat bij ieder corps *keurcompagnieën* (ik cursiveer) zullen worden opgericht, bestaande uit de bij hunne inlijving ongehuwden en gehuwden zonder kinderen, deze compagnieën zullen eventueel den eersten ban van den landstorm (sic) uitmaken.

De overige schutters zullen in eenen tweeden en derden ban worden verdeeld en bij den tweeden ban geplaatst worden zij, die met minder talrijke familiën belast zijn en door hunnen stand, hun bedrijf of andere omstandigheden voor hunne familiën meer misbaar worden gemaakt.

De overige schutters behooren tot den derden ban en zullen de laatste sectiën der overige compagnieën uitmaken, terwijl die van den tweeden ban bij de eerste sectiën dier compagnieën zullen worden geplaatst.»

Bij de redactie van dit artikel vestig ik terloops de aandacht op het daarin voorkomende woord »landstorm», in den Franschen tekst »levée en masse», woorden, die mij voorkomen volkomen fin de siècle te zijn, doch van voor honderd jaren.

Op gezag dus van art. 28 moeten bij elke schutterij zijn, 1° compagnieën, uitsluitend bestaande uit manschappen van den eersten ban en 2° compagnieën, samengesteld uit die van den tweeden en derden ban, respectievelijk ingedeeld bij de 1e en 2e pelotons.

Op de uitvoering van dit artikel wordt nog bijzonder aangedrongen door eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Augustus 1868 N°. 255, *inzonderheid* wat de dienstdoende schutterij betreft.

Wat is geschied ter nakoming van boven aangehaald artikel, en laatstvermelde aanschrijving? Misschien zijn er onder u die dergelijke *keurcompagnieën* kennen, ik voor mij heb ze nimmer gezien, doch wel compagnieën waarbij péle-méle zijn ingedeeld: gehuwden met of zonder kinderen, ongehuwden, personen met meer of minder talrijke familiën belast en die door hunnen stand, hun bedrijf of andere omstandigheden meer of minder misbaar voor hunne familiën worden gemaakt.

Volgens eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Augustus 1839 N°. 115 bestaat eene indeeling der drie bans op papier, waarbij zelfs gesproken wordt van keurcompagnieën bij de rustende schutterij en van halve keurcompagnieën en keursectiën bij de dienstdoende, die bij oproeping van den 1sten ban tot mobile afdeelingen of bataillons geformeerd worden. Waarschijnlijk door samenvoeging van die van verschillende gemeenten, ten minste in den oorlog met België wordt gesproken van de Friesche, Noordhollandsche schutterij enz.

Eene circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Sept. 1885 N°. 1244 beveelt zelfs de wenschelijkheid aan, om schutters, die vroeger in militairen dienst zijn geweest, de reserve daaronder begrepen, in afzonderlijke compagnieën te vereenigen. Deze indeeling wordt gezegd niet in den weg te staan aan de uitvoering van art. 28, dat evenwel geen onderscheid maakt tusschen hen, die al of niet gediend hebben.

Mijns inziens had hierbij moeten gevoegd zijn »bansgewijze», daar anders de ministeriele aanschrijving in tegenspraak is met de wet. Overigens bestaat bij mij tegen zulk eene indeeling geen bezwaar, zoude zelfs werkelijk aanbeveling verdienen en is uitvoerbaar, daar de indeeling der schutterplichtigen aan den commandant van elke schutterij is overgelaten bij art. 15 van het Kon. besluit van 7 Sept. 1828 (St.bl. N°. 42.)

Werd aan de formatie, voorgeschreven bij art. 28, de hand gehouden, dan zouden die zoogenaamde keurcompagnieën of gedeelten daarvan bij mobilisatie aanwezig zijn en zoude op

dat tijdstip niet eene geheele schutterij uit elkander gehaald en gereconstrueerd behoeven te worden, waarvan het gevolg is: verlies van kostbaren tijd, desorganisatie bij corpsen, waar de samenhang toch al niet groot is, die zeker niet bevorderd wordt door het bijeenbrengen van manschappen, kader en officieren, die voor het grootste deel elkander niet kennen.

Daardoor zoude dan dadelijk gevolg kunnen gegeven worden aan den inhoud van art. 78, luidende:

»Tegen de aanvallen van den vijand zullen, aanvankelijk en in de eerste plaats worden bestemd en opgeroepen:

- 1°. Zoodanige leden der schutterij, welke zich tot dat einde vrijwillig hebben aangeboden.
- 2°. De ongehuwden en bij een dringend gevaar de verdere leden van den eersten ban,
- 3°. De tweede ban, terwijl eindelijk, de overige leden der schutterijen (3e ban) en bij het dringendst gevaar al de overige ingezetenen, geschikt om de wapens te dragen, naar aanleiding van art. 203 der Grondwet (van 1815) den derden of laatsten ban van den landstorm (levée en masse) zullen uitmaken."

Ik vestig de aandacht op de climax: dringend en dringendst gevaar.

Bij eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Febr. 1840 N°. 170 werd de 1e ban nog onderverdeeld in twee categorieën, nl. de eerste, bevattende zoodanige leden der schutterij, die tijdens hunne inlijving ongehuwd of wel gehuwd of weduwnaar zonder kind of kinderen waren en dit sedert en tot op het tijdstip van het opmaken van den staat gebleven zijn en de tweede, bevattende de schutters, die na hunne inlijving gehuwd zijn of wel bij hunne inlijving reeds gehuwd, doch kinderloos waren, in beide gevallen voor zoover zij bevonden worden op evenbedoeld tijdstip in het werkelijk bezit van kind of kinderen te wezen.

Over de eerste categorie wordt in tijd van nood dadelijk beschikt, de tweede categorie wordt gerangschikt onder hen, die bij art. 78 later beschikbaar worden gesteld.

De wet kent deze onderverdelingen echter niet.

De verschillende heugelijke gebeurtenissen, die in een huisgezin plaats hebben, zouden onmiddellijk aanleiding geven tot mutatiën bij de schutterij.

Door het bepaalde bij art. 28 zouden de compagnieën eener zelfde schutterij, ja zelfs de sectiën eener zelfde compagnie niet op eene zelfde getalsterkte te brengen of te houden zijn en overplaatsingen zouden aan de orde van den dag wezen.

Uit het bovenstaande zien wij, dat de wet wenschte te voorzien in eene formatie in tijden van gevaar en van oorlog, dat in den loop der tijden daaraan ook wel aandacht is geschonken, doch dat de toepassing achterwege is gebleven.

Over de eventueele bruikbaarheid der te vormen afdeelingen of bataillons zal ik, om geene gevoeligheden op te wekken, mij niet anders uitlaten, dan, dat, met de vigeerende wet, het gedurende den korten tijd, dat ik deel van de schutterij heb uitgemaakt, mijne hoogste illusie is geweest, om van mijne kanonniers-schutters, met inbegrip van het kader, doch met uitsluiting der officieren, handlangers, in den goeden zin van het woord te vormen, waartoe ik nimmer infanteristen, noch van het leger, noch van de schutterij, zoude wenschen te bestemmen.

De waarborg van eventueele bruikbaarheid kan eenigszins beoordeeld worden door den inhoud van artikel 42 luidende:

»De schutterijen zullen jaarlijks van 1 April tot 1 October op gezette dagen in het schieten naar de schijf worden geoefend, bij welke gelegenheid tevens eene verdere oefening (hoe ver?) zal plaats hebben, zooveel zulks voor den *gewonen* (ik cursiveer) dienst onontbeerlijk is te achten.

Die oefeningen zullen telkens, in tijd van vrede, hoogstens twee uren mogen duren en altijd een half uur voor zonsondergang moeten zijn afgelopen; zij zullen niet spoediger op elkander mogen volgen, dan van 14 tot 14 dagen en *bij voorkeur* des Zondags, zooveel mogelijk na het afloopen van alle godsdienstoefeningen plaats hebben, doch in geen geval voor des (na) middags ten vijf uur aanvangen.

De schutter, die de noodige bekwaamheid bezit of heeft verkregen, zal dadelijk van het bijwonen dezer oefening worden vrijgesteld."

Alvorens na te gaan, welke waarborgen dit artikel voor de deugdelijkheid der te houden oefeningen aanbiedt, zij het mij vergund uwe aandacht te vestigen op enkele opmerkingen gemaakt, tijdens de behandeling der cerwaardige wet en de daarop gegeven Regeeringsantwoorden :

Bij voorbeeld :

»Un membre pense que ces exercices ne sont rien pour l'instruction et gênant pour ceux, qui sont inscrits et désire qu'ils ne soient pas obligatoires."

Het Regeeringsantwoord was dat »de exercitiën om de 14 dagen toereikend zijn om eenen schutter die vereischen te doen verkrijgen, welke hij ter bewaring der publieke rust noodig heeft en voor het overige voldoende, om diegenen, die vroeger bij het leger gediend hebben, de bekwaamheden niet te doen verliezen, (welk eene matige eisch) welke zij vroeger in den wapenhandel hebben verworven."

In dit antwoord wordt geene rekening gehouden met de taak, die volgens de Grondwet aan de Schutterij is opgedragen, nl. het bewaren der inwendige rust en in tijden van gevaar en oorlog tot verdediging des vaderlands.

Voor het laatste komt het mij voor, dat meer noodig is dan door het bovenaangehaalde Regeeringsantwoord wordt verklaard voldoende te zijn.

En verder :

»Un membre persiste à penser que 24 heures d'exercice par année ne sont rien pour former un homme, et qu'on apprendrait davantage en quinze jours d'un exercice continu ce qui le détermine encore à croire que les exercices pourraient être supprimés."

Het is opvallend, hoe deze nitingen overeenstemmen met die, welke na 65 jaren in de afdeelingen zijn gebezigd.

»Un membre demande si, le tir à la cible ayant lieu de 14 à

14 jours, les autres exercices, dont il est parlé dans l'article, auront lieu aussi de 14 à 14 jours, ce qui doublerait la dose (sic), d'autres croient que les exercices, quels qu'ils soient, n'auront lieu que de 14 à 14 jours.

En combinant tous les énoncés, on trouve qu'un exercice qui aurait lieu le 30 Septembre (Zondag zijnde) durerait précisément dix-neuf minutes, ce qui détruit le calcul de 24 heures par an."

Het Regeeringsantwoord was :

»De exercitiën (art. 42 spreekt in hoofdzaak slechts van schijfschieten) kunnen niet anders dan van 14 tot 14 dagen plaats hebben, het is geenszins noodig, dat er juist 24 uur in het jaar wordt geëxerceerd, de wet zegt alleen dat zij in geen geval langer dan twee uur mag duren en dus wel korter."

Waar toen in de afdeelingen bezwaar werd gemaakt tegen het *gering* aantal oefeningsuren, werd door den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken verklaard, dat men dat aantal niet mocht overschrijden, wel verminderen.

Was dit ernst of kortswijl?

In artikel 42 eerste alinea wordt als hoofddoel der oefeningen der schutterij genoemd het schijfschieten. Om eenen man daarin eene behoorlijke bekwaamheid te doen verkrijgen en die te onderhouden, mogen in 1827 de daarvoor beschikbaar gestelde uren voldoende zijn geweest, ik meen dit voor 1895 te mogen betwijfelen.

Bovendien werd in 1827 er nog op gerekend, dat er tijd zoude overschieten voor *verdere* oefening.

In hoever daarvoor in den tegenwoordigen tijd nog gelegenheid overblijft, laat ik gaarne aan het oordeel van meer bevoegden voor.

Een commandant eener schutterij, die zijne onderhebbende manschappen uitsluitend het schijfschieten laat beoefenen, handelt geheel volgens de wet.

Wel zijn er van wege het Departement van Oorlog uitgegeven, wenken voor schutterijcommandanten, doch er is geene

enkele bepaling door het Departement van Binnenlandsche Zaken gemaakt, waardoor deze wenken eene verbindende kracht hebben.

Zij spreken als het ware slechts eene wenschelijkheid uit, die men al of niet kan opvolgen.

Voor de oefening van zijn onderdeel is de commandant aan niemand verantwoording schuldig.

Wel bepaalt artikel 12 der instructie voor de bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen:

»Hij (Bevelhebber) houdt een wakend oog op de oefeningen der dienstdoende schutterijen in de Militaire Afdeeling, overeenkomstig de voorschriften nader dienaangaande bij Koninklijk Besluit vast te stellen.

Hij moet bekend zijn met de sterkte en de samenstelling van de dienstdoende en rustende schutterijen.

Hij ontvangt eenmaal in het jaar, en wel voor het einde van de maand Maart, van de commandanten der schutterijen eene situatielijst *in tweevoud*.

Die lijsten niet tijdig ontvangende, wendt hij zich deswege tot de Commissarissen des Konings in de provinciën."

Wat de 1° alinea betreft, ik heb nimmer iets van dat wakend oog bespeurd, bij welk Koninklijk Besluit daarvoor voorschriften zijn gegeven, is mij niet bekend.

Het laatste gedeelte der laatste alinea doet vermoeden, dat de inzending der daarin vermelde situatielijst van den beginne af werd gewantrouwd.

De eenige werkelijke aanraking tusschen de Bevelhebbers en de schutterijen bestaat in het rapport, dat de subalterneofficier van het leger, die uitsluitend op verzoek van den commandant eener schutterij daarbij dienst doet als instructeur, aan eerstgenoemden indient over de oefeningen van den afgeloopen zomer.

Daar de wet geene artillerie-schutterij kent en deze eerst bij Kon. Besluit van 4 April 1868 (Staatsbl. N°. 40) geuoemd wordt, moet voor de oefeningen van deze soort met de toepassing van art. 42 natuurlijk getransigeerd worden. Hoe daarbij met den karig toegemeten tijd moet worden gewoekerd, is

haast onnoodig te vermelden, vooral als men daarbij nog in aanmerking neemt, dat ook dit onderdeel bewapend is of zal worden met geweren, zooals trouwens, nadat de vestingartillerie daarvan voorzien was, door art. 37 imperatief werd voorgeschreven, terwijl de tegenwoordige Minister van Oorlog als zijne meening heeft te kennen gegeven, dat, niettegenstaande die bewapening de artillerïstische oefeningen op den voorgrond moeten blijven.

Waar in eene gemeente de schutterij uit infanterie en artillerie bestaat, wordt het bevel toch gevoerd door één commandant. Het behoeft geen betoog, dat dit een zeer ongezonde toestand is.

De 2e alinea van art. 42 bepaalt den duur der oefeningen op twee uren.

Is daaronder al of niet begrepen de marsch van de verzamelplaats van het oefeningsterrein en terug?

Dit punt is niet opgelost.

Om uwe gedachten te bepalen, neem ik het voorbeeld eener compagnie der Haagsche schutterij, die zich zal oefenen in het schijfschieten.

Zij verzamelt zich b.v. in het Voorhout, waar appèl wordt gehouden. Daarna afmarsch in rij en gelid naar het oefeningsterrein op ongeveer een half uur afstand. De afmarsch geschiedt onder het bevel van eenen officier, die gedurende den marsch verschillende bewegingen laat uitvoeren, zoodat voldaan wordt aan het laatste gedeelte der 1e alinea art. 42. De oefening heeft dus eenen aanvang genomen. De compagnie wordt met slaande trom weder teruggeleid naar de verzamelplaats en daar afgedankt.

Voor het schijfschieten blijft, zoo de heen- en terugmarsch medetelt, en mijns inziens terecht, slechts één uur over. Over de volle twee uren zoude kunnen worden beschikt, zoo de manschappen zich verzamelden op het schijfschietterrein en ook aldaar werden afgedaukt, maar wat bleef dan over van de *verdere* oefening in den geest der wet.

De laatste alinea schrijft voor dat een schutter, die de

noodige bekwaamheid bezit, *dadelijk* van het bijwonen der oefening zal worden vrijgesteld.

Daargelaten dat zulk een persoon zal blijken een rara avis te zijn, kan hij toch volgens de wet zijne rechten laten gelden, die door geen commandant mogen worden geschonden of verkort, niettegenstaande de aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Aug. 1882 N°. 1114 bepaalt, dat het oordeel, of aan een lid der schutterij kan worden vergund, in bijzondere omstandigheden, den een of anderen schutterlijken dienst niet bij te wonen, behoort aan den commandant.

Art. 23 stelt de sterkte der schutterijen vast en wel op twee man van de honderd inwoners van elke gemeente, terwijl in art. 1 van het Kon. Besluit van 19 Sept. 1867 (Staatsbl. N°. 100) is bepaald, dat het aantal inwoners wordt aangewezen door de laatste 10jarige volkstelling.

Dit besluit werd door een ander van 4 Aug. 1885 (Stsbl. N°. 172) in dier voege nader toegelicht, dat tot vaststelling der bevolking tot maatstaf werd genomen de uitkomst der 6^e tienjarige volkstelling, die van 1879, dus de laatste aan de dagteekening van het besluit voorafgaande.

De sterkte der dienstdoende schutterij van Rotterdam na de laatste uitbreiding dier gemeente in 1895 is bepaald naar aanleiding der volkstelling van 1879, terwijl bij de jongste nadere vaststelling van de samenstelling en indeeling der schutterij van 's-Gravenhage bij Kon. besluit van 29 April jl. (Staatsbl. N°. 80) als grondslag is genomen, de uitkomst der vierde 10-jarige volkstelling, die van 1859, waardoor die schutterij eene sterkte bekomt van 1568 man, in stede van ongeveer 3500 man, wanneer de laatste volkstelling, die van 1889, ware in aanmerking genomen.

Bij de vaststelling der sterkte der verschillende schutterijen wordt dus wel de gewenschte eenheid van inzichten gevolgd.

In laatstgenoemde gemeente heeft zich het merkwaardige geval voorgedaan, dat eene compagnie, uitsluitend bestaande uit bewoners eener wijk of afdeeling, sedert jaren, ik meen

sedert 1868, niet gekleed en gewapend is geworden, dus geheel als rustende schutterij werd beschouwd, ja, dat er zelfs eene afzonderlijke loting voor hen werd gehouden, alsof die wijk niet tot de gemeente 's-Gravenhage behoorde.

De laatstaangehaalde organisatie dier schutterij spreekt van 12 compagnieën, terwijl er slechts 11 zullen zijn. Het desbetreffende Kon. Besluit is op het huidige oogenblik nog niet nitgevoerd.

De verhouding van de schutterij en van het leger is bij de Wet geregeld. Art. 51 zegt :

»De officieren der schutterij en die van het leger zullen elkander in hunne respectieve rangen erkennen, de gewone eerbewijzingen doen geven en elkanders rondes en patrouilles doen eerbiedigen, zonder echter elkanders wachten of posten in oogenschouw te mogen nemen of te onderzoeken.

Blijvende nochtans de militaire commandanten en de plaatsmajoor in de gemeente in allen gevalle tot het voorschrevene bevoegd.»

De Fransche tekst is duidelijker. In plaats van »de gewone eerbewijzingen doen geven» lezen wij daar :

»Se feront rendre les honneurs militaires» en voor »in oogenschouw nemen of te onderzoeken» »inspecter ou visiter.»

Hoe het ook zij, de verhouding is geregeld, maar ook uitsluitend voor de officieren.

Van de minderen in tijden van vrede, is in de Wet geen sprake.

Dit is een zeer netelig punt.

Bij sommige schutterijen bestaan op dit punt voorschriften door de commandanten gegeven, hetgeen bewijst dat zij het rationeele ervan inzien dat schutters hunne meerderen groeten, zoowel van schutterij als van het leger en de zeemacht.

In hoever die voorschriften in rechten van kracht zijn, wordt door mij betwijfeld, zooals later blijken zal.

Voor tijden van oorlog stelt art. 82 bepalingen vast, doch ook uitsluitend voor dat geval.

Een Kon. besluit van 1 Mei 1864 bepaalt ook, dat de mobiele

schutterij als militaire macht moet worden beschouwd, daarentegen is bij eene sententie van het Hoog Militair Gerechts-hof van 19 Mei 1864 uitdrukkelijk uitgesproken, dat in tijd van vrede de schutterijen in geen geval kunnen beschouwd worden *een gedeelte der legermacht van het Rijk, waarop de krijgswetten van toepassing zijn*, uit te maken.

Toen was het dus uitgemaakt, dat militairen, beneden den rang van officier, geen lid der schutterijen, van welken rang of graad ook, behoefden te groeten en evenmin omgekeerd de leden der schutterij beneden den rang van officier, die van het leger.

Deze aangegeven wettelijke toestand zoude nog in zijn geheel bestaan, ware het niet, dat in de bij aanschrijving van den Minister van Oorlog van 15 April 1878 N°. 39 P, ingevoerde zakboekjes der manschappen van het leger de bepaling voorkomt, dat: »Ieder militair verplicht is zijne meerdere in rang te groeten, hetzij deze behoort tot de land- of zee-macht of tot de schutterijen.» Deze verplichting wordt uitgestrekt tot vreemde officieren in uniform.

Op grond hiervan hebben de militairen slechts te gehoorzamen. Zij kunnen zich hieraan *met recht onder geenerlei voorwendsel* onttrekken, daar bij artikel 40 der Wet is voorgeschreven, dat de schutterijen, de officieren daaronder begrepen, een uniformkleeding dragen, *met erkenningsteekenen als bij het leger in gebruik*.

De beschrijving dier uniform, zoowel voor de infanterie-, als voor de artillerie-schutterij, komt voor in de handleiding bij de nitvoering der Wet van 11 April 1827 (Staatsbl. N°. 17) van L. F. G. P. Schreuder en C. J. van Maanen, laat in duidelijkheid niets te wenschen over en is hoofdzakelijk ontleend aan het in 1880 bij de Gebrs. van Cleef te 's-Hage uitgegeven werk van den heer E. van Gendt, getiteld: »De uniformen van de Nederlandsche Landmacht» en waarvan de teekening voorzeker aan u allen bekend is.

Aangezien de schutters (onderofficieren en minderen) geene militairen zijn, behoeven zij aan het leger geene eerbewijzingen te doen, ja, wat nog sterker is, een schutter in uniform zich

begevende van of naar zijne woning, naar of van de verzamelplaats is niet in dienst en behoeft zelfs zijne meerderen der schutterij niet te groeten.

Vermeent een schutter, na het eindigen der oefening afgedankt zijnde, grieven te moeten luchten tegen een zijner meerderen en doet hij dit op eene wijze, die volgens militaire begrippen zeer strafbaar zoude zijn en als insubordinatie zoude moeten worden beschouwd, dan maakt dit in casu slechts een conflict uit tusschen burgers, die toevallig eene andere dan burgerkleeding dragen.

Dat dergelijke conflicten zich voordoen is bekend, dat het niet meer gebeurt, is te verwonderen en is alleen toe te schrijven aan de omstandigheid, dat er ook meerderen zijn, die genoegzaam moreel overwicht op hunne minderen hebben, door in de eerste plaats hunne zaken te kennen en in de tweede plaats met tact hun commando te voeren. Vooral het eerste oefent eenen grooten invloed uit, doch het blijft altijd transigeeren.

De bovenaangehaalde aanschrijving van 15 April 1878 was een stap in de goede richting, waardoor eenigszins de verhouding van het leger tot de schutterij, wat de minderen betreft, werd vastgesteld, doch deze stap werd slechts van éene zijde gedaan, terwijl van de andere zijde niets werd verricht om de verhouding ook in omgekeerden zin te regelen.

Wanneer het bericht, voorkomende in een onzer groote dagbladen 1), waarheid behelst, nl. dat bij den M. v. O. het voornemen bestaat, eene wijziging te brengen in de verhouding tusschen leger en schutterij, waardoor het wederzijdsch salut zal worden afgeschaft, dan keeren wij terug tot den toestand vóór 15 April 1878, die nu des te meer in het oog zal vallen, nadat wij gedurende een aantal jaren er aan gewend zijn geraakt om van de zijde des legers de militaire eerbewijzingen te zien bewijzen aan de schutterij, het altijd blijvende betreuren, dat de schutterij van hare zijde daartoe ook niet verplicht was, hetgeen bij het leger dat grooten altijd met tegenzin deed plaats hebben.

1) Dagblad van Z.-H. en 's-Gravenhage van 22 Nov. 1895.

Wanneer bovenbedoeld bericht waar is, dan zullen in de toekomst leger en schutterij niet meer naast, doch tegenover elkander staan. Wat is dan te verwachten van samenwerking dier beide wapenmachten in tijden van gevaar, wanneer zij in tijden van vrede gescheiden worden als de bokken van de schapen, terwijl de Regeering verklaart in oorlogstijd op de schutterij te rekenen.

Dan zal zich hoogstwaarschijnlijk het geval in de werkelijkheid voordoen, indertijd, ik meen in het leesjaar 1882—83, geschetst door den heer G. J. W. Koolemans Beynen.

Wat zoude er dan moeten geschieden, wanneer twee gewapende troepen, eene van het leger, eene van de schutterij, elkander ontmoeten, al of niet voorzien van erkende vaandels?

Behoeven de garnizoenswachten dan niet meer in het geweer te komen voor eene gewapende troep der schutterij?

Hoe oefent een officier der schutterij, bij manoeuvres bij een corps ingedeeld, zijn gezag uit?

Zoude de verhouding van officieren van het leger en die van vrijwillige corpsen onveranderd blijven? Art. 5 van het Kon. besluit van 12 Mei 1867 (Staatsbl. N°. 49) schrijft voor, dat »de door Ons benoemde officieren der vrijwillige corpsen, die der schutterijen en van de zee- en landmacht elkander in hunne rangen zullen erkennen en elkander, wanneer zij in de door Ons vastgestelde of goedgekeurde uniform gekleed zijn, de gebruikelijke eerbewijzen zullen geven. Evenzoo de schildwachten bij art. 6.

De aanstelling van officieren geschiedt op voordracht van het college van dagelijksch bestuur der gemeente, in overleg met den commandant der schutterij, zonder dat van hoogerhand eenige bepaling is gemaakt aan welke eischen de candidaten moeten voldoen, met andere woorden een programma voor een officiersexamen bij de schutterij bestaat niet.

Wel worden bij sommige corpsen ondershands eischen gesteld, die naar de meening van den commandant doeltreffend zijn, doch in de verschillende gemeenten zeer uiteenloopen. Eenheid

bestaat dus niet en elk oogenblik is wijziging mogelijk naar mate der inzichten van den commandant.

Bij eene voordracht behoeft men zich niet te houden aan eene zekere hierarchieke opklimming, zoodat even goed een schutter, een korporaal of een onderofficier tot officier kan worden voorgedragen.

Alleen is volgens artikel 29 der Wet vereischt, dat zulk eene voordracht de namen bevat van drie candidaten.

Eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Oct. 1840 N°. 113 schrijft voor dat bij eene voordracht tot bevordering van officieren tot hooger rang het niet noodig is, dat die de namen van drie candidaten bevat.

De aanstelling van commandanten eener schutterij geschiedt zonder voordracht als bovenbedoeld. Men heeft daarbij geen geregelde opklimming in acht te nemen, zoodat zich het geval heeft voorgedaan, dat een korporaal benoemd werd tot kapitein-commandant.

Voorwaar eene promotie, zooals men bij het leger nog nimmer heeft gezien.

Bij hetzelfde artikel 29 is het ontslag der officieren geregeld.

Zij, die gedurende 5 jaren hunnen diensttijd hebben vervuld, worden bij hun ontslag geplaatst bij de reserve als gewoon lid der schutterij.

Het ontslag kan aan eenen officier worden gegeven al of niet op zijn verzoek.

In beide gevallen moet de voordracht in handen worden gesteld van den commandant der betrokken schutterij ter fine van advies, op grond van eene aanschrijving voor de nationale militie en de schutterij van 6 December 1828 N°. 20 en van eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 April 1870 (welk een tusschenruimte).

De eerste eischt ook de consideratiën van het plaatselijk bestuur, onder bijvoeging van het verzoekschrift door den Commissaris der Koningin in de provincie aan den Minister van B. Z. in te zenden.

Mij is van nabij bekend, dat zeer recent een verzoek om cervol ontslag deze phasen niet heeft doorloopen, dus in strijd met de aangehaalde aanschrijvingen en het betreffelijk wets-artikel.

In afwijking van het leger worden onderofficieren en korporaals aangesteld door de compagniescommandanten onder nadere homologatie van den commandeerenden officier. (art. 31).

Op grond van de geleverde beschouwingen durf ik gerust te verklaren, dat het urgent is de Wet van 11 April 1827 door eene andere te vervangen, die op de hoogte van haren tijd is en waardoor aan eenen onhoudbaren toestand een einde wordt gemaakt.

Van deze 68jarige matrone kan met het volste recht gezegd worden, dat zij des levens zat is en daar staat als een overblijfsel uit een verouderd tijdperk, waaraan door tal van Koninklijke besluiten en ministerieele aanschrijvingen eene uitlegging is gegeven, die zij nimmer heeft gehad.

Ware door gemeentebesturen en commandanten der schutterij de wet steeds letterlijk toegepast, dan zoude dit volgens mijn bescheiden meening reeds sedert geruimen tijd aanleiding hebben gegeven om haar te herzien.

Hoe spoediger zij ten grave daalt, desnoods met militaire honneurs, des te meer zal dit blijken in het algemeen belang te zijn, maar dat het geschiede in kalme tijden en niet onder den drang van oorlogsgevaar, waanneer reeds de slachtoffers van jarenlange veronachtzaming zullen zijn gevallen. Dit kan de betrokken autoriteiten en de volksvertegenwoordiging niet genoege op het hart gedrukt worden, voor het telaat is.

Ik huiver bij de gedachte aan de verantwoordelijkheid, die op de autoriteiten, wie zulks aangaat, rust. Wie durft met een gerust hart die verantwoordelijkheid op zich nemen? In aanmerking nemende de gebleken moeielijkheid, om eene definitieve wet op de schutterij of liever gezegd, op de legerreserve, tot stand te doen komen, komt het mij voor dat zoo spoedig mogelijk een noodwet moet worden ingediend, evenals zulks

voor de nationale militie, ook in afwachting eener definitieve regeling, heeft plaats gehad.

Zulk eene noodwet zoude mijns inziens in hoofdzaak moeten bevatten :

- 1°. Eene regeling der oefeningen onder het oppertoezicht, wat de infanterieschutterij betreft, van den inspecteur der infanterie en wat de artillerieschutterij aangaat, van den commandant der vestingartillerie, in afwachting dat er voor de schutterij een afzonderlijke inspecteur over het geheele Koninkrijk werd aangesteld, met toegevoegde officieren voor de beide onderdeelen.
- 2°. De bepaling dat de leden der schutterij, zoodra zij in uniform gekleed zijn, beschouwd worden in dienst te wezen evenals dit het geval is met de miliciens-verlofgangers, wanneer zij ter inspectie voor den militiecommissaris opkomen, met vaststelling van doeltreffende strafbepalingen, die onmiddellijk kunnen worden toegepast, zonder het thans vigeerende tijdroovende stelsel, berustende op de uitspraak der schuttersraden, waardoor de indruk van de uitgesproken straf grootendeels verloren gaat.
- 3°. Afdoende voorschriften voor de mobilisatie der schutterij en mededeeling daarvan aan allen, die zich daarvoor moeten voorbereiden.
- 4°. Aanstelling van officieren, na de verschillende graden te hebben doorloopen en na aflegging van een examen, ten overstaan eener commissie, te benoemen door den inspecteur der infanterie of commandant der vestingartillerie, naarmate de wapensoort waartoe zij behooren, met inachtneming van een oordeelkundig vastgesteld programma.
- 5°. Scheiding in afzonderlijke corpsen naast elkander van infanterie- en artillerieschutterij.
- 6°. Het toezicht op de schutterij over te brengen van het departement van Binnenlandsche Zaken naar dat van Oorlog.
- 7°. Jaarlijksche bijdrage door de gemeenten ten behoeve van het Dept. van Oorlog van het over een nader vast te stellen aantal jaren gemiddelde bedrag, vallende op de kosten der schutterij.

8°. Geldelijke vergoeding aan de leden der schutterij beneden den rang van officier, voor de bij te wonen oefeningen en overige te presteeren diensten.

Ik ben overtuigd, dat het tot stand komen eener dergelijke noodwet door de leden der schutterij in de eerste plaats zoude worden toegejuicht en dat op deze wijze werkelijk partij zoude worden getrokken van de goede krachten, die de schutterij bevat, samengesteld als zij is uit de kern der bevolking, in de volle kracht van haren leeftijd.

Eene betere waardeering van leger en schutterij onderling zoude daarvan een onmiddellijk gevolg zijn.

Waar in den aanhef door mij is gewezen op de uitingen in de afdeelingen der 2° Kamer der Staten-Generaal in 1894 en '95, wensch ik te eindigen met de hoop uit te spreken, dat binnen een zoo kort mogelijk tijdsverloop de drang van die zijde zoo krachtig wordt, dat de regeering, die voor de defensie des vaderlands rekent op de schutterij, verplicht wordt deze in staat te stellen zich voor de haar wachtende taak voor te bereiden, zoodat zij in oorlogstijd niet nutteloos ter slachtbank zal worden gevoerd. 1)

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Een onderwerp van zoo wijde strekking als »de schutterij» leent zich uit den aard der zaak niet tot eene volledige behandeling in een paar uren tijds. De stof, die zich ter bespreking aanbiedt, is zoo ruim, dat alleen hier en daar een greep kan worden gedaan, zooals dan ook heden avond in de voordracht van den heer DE WAAL is geschied.

Een zoodanige fragmentarische behandeling van een onderwerp heeft echter al licht ten gevolge, dat aan het einde der voordracht onder het auditorium er zich enkelen bevinden, die min of meer onvoldaan zijn gebleven, om de eenvoudige reden, dat zij niet hebben gehoord, wat zij zich hadden voorgesteld te zullen hooren. Zoo zou het mogelijk zijn, dat er thans onder

1) Mijne meening staat lijnrecht over die van den Minister van Binnenlandsche Zaken, voorkomende in de M. v. A. op hoofdstuk V. Zie noot op blz. 86.

u waren, die, hier gekomen in de verwachting dat zij van den Spreker zouden vernemen, wat naar zijne meening wel tenaanzien der schutterij zou moeten geschieden, wanneer eenmaal — moge het spoedig zijn — de inrichting onzer krijgsmacht in overeenstemming zal worden gebracht met de voorschriften van Hoofdstuk VIII der Grondwet van 1887, thans een gevoel van teleurstelling niet geheel kunnen onderdrukken. Toch houd ik mij overtuigd, dat ook zij gaarne met mij zullen instemmen, als ik den heer de Waal hartelijk dank zeg voor hetgeen hij ons in zijne ongetwijfeld zeer onderhoudende voordracht heden avond schonk.

In hoever de mededeelingen en voorstellen van den spreker steun of bestrijding bij u zullen vinden, zal straks kunnen blijken bij het debat. Het zal het Bestuur aangenaam zijn, indien daaraan ook door geïntroduceerden wordt deelgenomen. Alvorens de gelegenheid tot discussie te openen, stel ik u echter voor een pauze van enkele minuten te houden.

Na de heropening der vergadering, verleent de Voorzitter het woord aan den heer Jochems:

De heer JOCHEMS: Na een onderhoud, dat ik zoo even met den geachten spreker heb gehad, is het mij gebleken, dat het hem aangenaam zou zijn, wanneer ik eenige inlichting gaf betreffende de schutterij te Amsterdam.

Gedurende eenige jaren heeft men hier getracht langzamerhand te komen tot eenen toestand, welken men met het oog op de belangen der burgermaatschappij, het recht heeft voor de schutterij te eischen.

Uit hetgeen door den geachten spreker zoeven is medegedeeld, zal het u duidelijk zijn, dat dit niet zoo heel gemakkelijk was.

De gebrekkige wetsbepalingen in aanmerking genomen en de groote gestrengheid van Heeren Gedeputeerde Staten, die in hunne rechtspraak niet altijd met de eischen der praktijk voldoende rekening houden en vaak al te letterlijk de wet toepassen, meen ik te mogen verklaren, dat het mogelijke vrij wel bereikt is.

Bij elk infanterie-bataljon bij voorbeeld bestaat de 1^e compagnie uit bij leger of vloot gediend hebbende manschappen. De 2^e en 3^e compagnieën bestaan uit ongehuwde schutters. Deze vormen de eerste categorie van den eersten ban, terwijl de 4^e compagnie uit gehuwde schutters bestaat.

Tengevolge der groote toeneming van de bevolking en met het oog op de sterkte der schutterij, die op eene verouderde volkstelling berust, kan het geheele contingent worden aangevuld uit ongetrouwden.

Eene inlijving van getrouwden, die zich op tijd aangeven, heeft te Amsterdam niet plaats; de getrouwden bij de 4^e compagnie hebben te voren niet bij leger of vloot gediend. Zij bestaan in hoofdzaak uit de schutters, die na de inlijving bij de schutterij in het huwelijk zijn getreden en voor een klein deel, zoowel uit getrouwden, die ambtshalve als schutter zijn ingedeeld, omdat zij bij de inschrijving voor de schutterij nalatig waren, als uit schutters, die getrouwd zijnde van andere schutterijen zijn overgekomen.

Aanvankelijk heeft men ook de getrouwden, die te voren bij leger of vloot hadden gediend van de ongetrouwden gescheiden en bij een der bataljons daarvan een afzonderlijke compagnie gevormd, doch het sterkte-cijfer kromp, ten gevolge van het verlengen van den tijd, waarop de militie onder de wapens kon worden gehouden, zoodanig in, dat het noodig werd hen over de overige compagnieën van oudgedienden te verdeelen, waar zij bij een der onderdeelen kunnen worden bijeen gehouden.

De 5^e compagnie bestaat uit recruten en uit schutters, die om de een of andere reden niet worden gewapend, o. a. schutters, die lichaamsgebreken hebbende, wegens verzuim van aangifte ambtshalve zijn ingedeeld, terwijl hunne gebreken niet bekend waren. Zij worden door den officier van gezondheid van het bataljon tijdelijk afgekeurd en na voor een, ingevolge de schutterijwet door de gemeente aan te wijzen, commissie van onderzoek te zijn verschenen eenmaal per jaar en wel op 15 Augustus van het jaar, volgende op dat hunner indeeling, door anderen vervangen. Bij eventueele mobilisatie hebben de overige compagnieën daardoor geen nasleep van recruten of van schutters, die wegens

lichaamsgebreken of om andere redenen onbruikbaar zijn.

De 5^e compagnie is dus eigenlijk een depot-compagnie.

De commandant van het bataljon, waarvan compagnieën bij mobilisatie zich zullen verplaatsen, is er mede bekend, naar welke standplaats zij zich zullen moeten begeven.

Aangaande den duur der oefeningen volgt men te Amsterdam sedert jaren de inzichten, aangegeven in het door spreker genoemde werk *»Schreuder en van Maanen»*, dat de oefeningstijd moet gerekend worden van het oogenblik van aankomst op het terrein, tot dat waarop het wordt verlaten, de heen en terugmarsch daar niet onder begrepen. In de ongeveer *dertien* jaren, waarin ik als kapitein-adjutant bij de schutterij heb gediend, heeft dit, voor zoover ik mij herinner, nimmer aanleiding gegeven tot klachten.

Er is echter een ander bezwaar en wel de wettelijke bepaling, dat de oefening altoos een half uur voor zonsondergang moet zijn afgelopen. Het is toch met het oog op de belangen in eene handelstad als Amsterdam, niet mogelijk het aanvangsuur der oefeningen bij vroegtijdigen zonsondergang zoodanig te bepalen, dat er twee uren kan geoefend worden, terwijl voor de schietoefeningen de schietbaan nabij *»het Vosje»* eerst te vijf uur ter beschikking van de schutterij is. Ten aanzien der opleiding voor officier is sedert 1885 in Amsterdam een programma van examen gevolgd, dat veel overeenkomst heeft met dat voor militie-luitenant voorgeschreven.

De aspiranten worden op den cursus opgeleid, bij de infanterie door een kapitein van het korps, oud-kapitein van het leger en bij de artillerie door een luitenant van het 2e regiment vesting-artillerie, daarin bijgestaan door onder-officieren en manschappen van dat wapen.

Wat het schijfschieten betreft, dienaangaande valt mede te deelen, dat te Amsterdam slechts één schietbaan is, waar naar de schijf kan worden geschoten. Op allerlei wijze wordt er naar gestreefd de ambitie der schutters op te wekken. Zoo kunnen zij zich des zondags in het schieten oefenen bij de vereeniging *»de schietschool»*.

Voorts is bepaald dat, zij die den graad van scherpschutter

hebben verkregen en bewijzen van voldoende geoefendheid in de exercitiën hebben gegeven, vrij kunnen worden gesteld van allen schutterijdienst, uitgezonderd de inspectie voor den regiments- en bataljons-commandant.

Die maatregel, genomen om de schutters aan te moedigen, heeft reeds veel succes gehad.

En hiermede, mijnheer de Voorzitter, meen ik mijne beknopte inlichtingen betreffende de schutterij te Amsterdam te kunnen eindigen.

De heer WERTHEIM. Met zeer veel belangstelling heb ik de rede van den heer de Waal gehoord, aanvankelijk, ik wil het niet ontkennen, met eenige teleurstelling, die echter bij het einde heeft opgehouden, toen de heer de Waal eenige middelen tot verbetering van den bestaanden toestand aangaf.

Acht middelen zijn door den heer de Waal genoemd; het zij mij vergund die met nog eenige te vermeerderen. Hunne toepassing zou misschien kunnen bijdragen om de schutterij meer bruikbaar te maken als deel van onze legermacht.

In de eerste plaats dan meen ik dat de schutterij niet uitsluitend verbeterd kan worden door eene verandering van de wet op de schutterij, maar vooral door eene wijziging van die op de nationale militie.

Om de schutterij te doen worden, wat zij wezen moet, is de afschaffing van de plaatsvervangende bij de nationale militie een eerste vereischte. Wanneer alle daartoe geschikt tot den dienst bij het leger worden verplicht, dan zal dit ten goede komen aan de schutterij. En vooral zal het dan mogelijk worden een goed geoefend en voltallig kader te verkrijgen. Op dit oogenblik en ik zeg dit op grond mijner langdurige ondervinding als hoofdofficier en als waarnemend commandant bij de dienstdoende schutterij te Amsterdam, is er groot gebrek aan geschikt en voldoende kader.

Wanneer de burgers, die bij de militie gediend hebben, later bij de schutterij komen, gaat de eenmaal bij het leger gekweekte flinke kracht, niet onherroepelijk voor de verdediging van ons vaderland verloren.

Een ander middel tot verbetering zou zijn het doen vervallen der onderscheiding van de schutterplichtigen in gehuwden en ongehuwden.

Zij die na volbrachten dienstdienst bij de nationale militie, gehuwd zijn — en dat zijn dikwerf de beste krachten, gaan thans eveneens onherroepelijk voor de schutterij verloren.

Dit nadeel is ten gevolge der verlenging van den dienstdienst bij de nationale militie zoodanig vermeerdert, dat de zoogenaamde gediende compagnieën gaandeweg tot een zeer geringe getalsterkte zijn teruggebracht.

Ook hierin verbetering te brengen is dringend noodzakelijk.

De heer VAN SOMEREN BRAND.

Ik zou van den geachten spreker gaarne eenige nadere inlichtingen wenschen te ontvangen.

Al wat hij omtrent de schutterij heeft gezegd, was zeer interessant, maar ik heb toch weinig nieuws gehoord. Ik zou er, op zijne wijze voortgaande, nog wel twee- of driemaal zoo veel aan kunnen toevoegen. Spreker heeft toch weinig anders gedaan, dan eene beoordeeling leveren van de schutterijwet, die nu eenmaal van zulken aard is, dat de schutterij geen ander doel schijnt te hebben dan te strekken tot vermaak van Binnenlandsche Zaken en wel van dat deel van het Ministerie dat wij met Dickens kunnen noemen »het circumlocutiekantoor, afdeling lak, ouwels en rood band.»

Ik wil er maar op wijzen, dat Binnenlandsche Zaken zich zeer weinig aan de schutterij gelegen laat liggen, maar alleen bijzonder gesteld is op een zekeren beruchten staat in zes-en-negentig kolommen verdeeld, die jaarlijks de verschillende commandanten heel veel hoofdbreken en rekenen kost en tot niets anders dienen kan, dan om den voorraad van den algemeenen papierwinkel te vergrooten.

Daarom heb ik dan ook meer prijs gesteld op het laatste gedeelte van sprekers rede, waarbij hij in eenige beschouwingen trad over de vraag hoe de schutterij, of de legerreserve, in de toekomst zou moeten worden ingericht.

Naar aanleiding van zijn voorstel om de reservisten beneden

den rang van officier te salariceren en dus om de officieren alles om niet te laten doen, wensch ik hem te vragen, hoe hij zich zulk een regeling voorstelt en waar hij al die ongesalarieerde officieren denkt van daan te halen?

Ik geloof, dat dit volstrekt onmogelijk zal wezen.

Onder den tegenwoordigen toestand, nu aan de officieren der schutterij geen of geen hooge eischen worden gesteld, is het al moeielijk op de aangegeven wijze het officierscorps voltallig te houden. Maar worden de eischen hooger, dan zal het zeer moeielijk, zoo niet onmogelijk worden in den geest van den geachten spreker te handelen.

Het is zeer gemakkelijk over de opheffing der schutterij te spreken, maar haast ondoenlijk plannen te maken voor hetgeen daarna, in de plaats van de opgeheven schutterij, zal komen. Dat is iets dat ten nauwste samenhangt met de toestand waarin dan het staande leger zal verkeeren. Het kan zijn dat die toestand zeer uitstekend zal worden. Doch ik kan niet gelooven dat die ooit zóó zal worden, dat wij zullen mogen hopen op een voldoende aantal reserve-officieren, die zullen dienen enkel en alleen uit liefhebberij.

Zeker, er zullen altijd wel eenige liefhebbers zijn, — er is niets te bedenken of er zijn menschen te vinden, die er liefhebberij in hebben, er zijn er wel die liefhebberij hebben in het verzamelen van postzegels, — maar of wij op deze wijze een voldoende aantal bekwame reserve-officieren zullen verkrijgen, dit meen ik te mogen betwijfelen.

Wij, die tot een klein volk behooren, dat veel vreemde talen kent en veel buitenlandsche boeken, tijdschriften en kranten leest, richten, bij het behandelen van vraagstukken als dit, onwillekeurig en zonder dat wij het uitdrukkelijk vermelden, onzen blik over de grenzen van ons land. Het zou mij dan ook niet verwonderen als den spreker van heden avond de regeling der legerreserve in andere landen voor den geest heeft gestaan, waar reserve-officieren gevonden worden, die niet met geld betaald worden. Maar in die landen is de toestand van den officier van beroep geheel anders dan bij ons.

Eenige jaren geleden las ik in het Handelsblad een stuk van

eenen naïeven correspondent uit Berlijn, die er zich bijzonder over verbaasde dat hem dikwijls als »reserve-luitenant" mannen werden voorgesteld, die hem later eerst bleken rijke kooplieden, groote geleerden of talentvolle kunstenaars te zijn. 's Mans verwondering over dat voortrekken van den militairen rang boven den burgerlijken staat was bijzonder groot.

Wanneer die briefschrijver nu maar had willen bedenken, dat ieder officier desnoods een rijk koopman, groot geleerde of talentvol kunstenaar kan worden, maar niet ieder rijk koopman, groot geleerde of talentvol kunstenaar het, ten minste in Pruisen, tot reserve-luitenant kan brengen, zou hij zich over dit geval waarschijnlijk wel anders hebben uitgelaten.

In hoeverre die eigenaardige Deutsche toestanden nu beter of slechter zijn dan de onze, wil ik daarlaten. Alleen dit, onze toestanden, onze wettelijke en maatschappelijke verhoudingen zijn anders.

Een reserveofficier kan nooit iets zijn dan een maan, die het licht terugkaatst, dat hij van de zon, in dit geval van den officier van beroep, ontvangt.

Nu weet ik niet of de glans, dien de Nederlandsche officier-van-beroep uitstraalt, wel zóó schitterend is, dat de burger er bijzonder veel plezier in zal krijgen zich in die warmte te koesteren. De plaats die de Nederlandsche officier in de maatschappelijke verhouding inneemt, is daar niet naar.

Eenige jaren geleden is dat hier ter stede ongezocht bewezen, toen door heel de stad groote plakbrieven iemand aanbevalen tot lid voor den gemeenteraad. Al wat die man was of geweest was werd daarop breed uitgemeten, zelfs dat hij president van een gymnastiek-vereeniging was. Alleen werd wijse-lijk verzwegen, dat hij ook officier bij de schutterij was. Dat zou hem niet één stem gegeven hebben.

Ik geloof dan ook, dat wanneer het staande leger onvoldoende is om de Staat te verdedigen, men naar een ander middel zal moeten omzien, dan naar een legerreserve geschied op de leest van onze tegenwoordige schutterij.

Het zal mij echter hoogst aangenaam zijn van den geachten spreker te mogen vernemen, hoe hij denkt te komen aan het

benodigde aantal officieren, wanneer zij niet zullen worden beloond.

De heer HOOGENBOOM. Ik wensch maar een kort woord in het midden te brengen. De heer de Waal is begonnen met te zeggen, dat hij geen onderwerp gekozen heeft dat nieuw is. Dat is ook inderdaad zoo. In deze vereeniging is dit onderwerp reeds sedert meer dan 25 jaren herhaalde malen besproken. Bij de discussiën over dit onderwerp in deze vereeniging is echter steeds gebleken, dat men wilde hebben eene radicale verbetering, alléén mogelijk door de invoering van den persoonlijken verplichten dienst die ons geven zal: een degelijk leger met eene bruikbare reserve. Maar daarom dan ook was men, en zal men naar mijne meening hier altijd moeten zijn, *tegen* een noodwet, en geloof ik niet dat het goed zou wezen wanneer van *deze* vergadering het denkbeeld uitging van het voorzien in de gebreken door eene zoodanige wet, die al licht eene *afdoende* verbetering nog méér op de lange baan zou doen schuiven. Naar mijn idee, een denkbeeld steeds *onverdeeld* in onze vereeniging voorgestaan, moet er eene *geheele omwerking* plaats hebben van de bestaande regeling onzer levende strijdkrachten, zóódanig dat wij krijgen: een goed leger met eene daaruit voortgekomen, geoefende reserve en daarachter eene reserve van ongeoeffenden, bestemd voor diensten waarvoor men geen soldaten noodig heeft en *nu* zou moeten nemen.

De heer de Waal heeft ook gezegd dat, overal waar de schutterij voor een lokaal doel is bestemd, zij groot nut kan praesceeren, als zij weet waar zij in oorlogstijd gebruikt zal worden; dat men moet zorgen, dat de noodige kleeding voor haar voorhanden zij, en dat het gewenscht is de schutters voor tijdverlies ten behoeve van hunne oefening te betalen en hiermede stem ik *ten rolle* in. Tegen het denkbeeld, dat we ons met een noodwet — zij het ook tijdelijk — zouden kunnen tevreden stellen, teeken ik echter, ik herhaal dit, met nadruk protest aan.

De heer PIETERS. Een enkel woord, mijnheer de Voorzitter, naar aanleiding van de rede van den heer van Someren Brand,

die het dienst doen van de officieren der schutterij meer als een soort van liefhebberij beschouwt, een liefhebberij, die zich zou uitstrekken tot het Departement van Binnenlandsche Zaken, waar z. i. alle belangstelling in de schutterij wordt samengevat in het opmaken van groote staten, volgens zijne meening zonder eenig nut.

Of nu inderdaad bij dat Departement de zaak als liefhebberij wordt beschouwd, weet ik niet, maar bij het Departement van Oorlog is dit zeer zeker niet het geval.

Door den heer de Waal is er reeds op gewezen, dat men daar wel degelijk op de schutterij in oorlogstijd rekent, en het is misschien niet overbodig de vraag te stellen of de zware taak, die men in tijden van *oorlog* de schutterij op de schouders wil leggen, wel geheel in overeenstemming is met de geringe belangstelling die men, bij genoemd Departement in tijd van *vrede*, voor de schutterij gevoelt.

Ingevolge artikel 72 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, wordt toch de commandant van eene sterkte, die de aan hem toevertrouwde vesting, stad of plaats niet naar alle regelen der krijgskunde mocht hebben verdedigd, met den dood gestraft. Nu is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat een officier der schutterij reeds zeer spoedig in de positie van fortcommandant zal moeten optreden 1), en daar nu het Departement van Oorlog, dien officier der schutterij geheel onkundig heeft gelaten van de taak die hem in oorlogstijd wacht, en hem bij aankomst op het fort zeer zeker de tijd zal ontbreken om een ernstige studie van de memorie van verdediging te maken, zou het niet te verwonderen zijn, wanneer die officier de hem toevertrouwde sterkte NIET volgens »alle regelen der krijgskunde» verdedigde en mitsdien door het Hoog Militair Gerechtshof ter dood werd veroordeeld. De beantwoording der vraag, wie den dood van dien officier der schutterij op zijn geweten zou hebben, meen ik aan deze vergadering te moeten overlaten.

Door den heer van Someren Brand is verder de lust om bij de schutterij te dienen gelijk gesteld met de liefhebberij om

1) Referte § II der Instructie voor vesting- en fortcommandanten.

postzegels te verzamelen. Uit naam van de officieren der schutterij, die ik de eer heb onder mijne kennissen te tellen, meen ik ten sterkste tegen deze uitdrukking te moeten protesteeren.

Doch hoe dan ook: in tijden van gevaar zal de officier der schutterij zijn taak zeker niet hebben op te vatten als een „*liefhebberij*”, maar wel als een *plicht*, die ieder fatsoenlijk man naar eer en geweten zal trachten te vervullen.

De heer VAN SOMEREN BRAND. Ik wensch nog even het woord te voeren om op te komen tegen een verkeerde opvatting van mijne woorden.

Ik heb geenszins de officieren der schutterij, die hun plicht doen, vergeleken met verzamelaars van postzegels. Ik heb alleen dit willen zeggen: wanneer de legerreserve moet worden aangevuld met onbezoldigde officieren, namelijk met officieren niet betaald in geld en waarschijnlijk ook niet in eer of bijzondere waardeering, dat er dan toch nog wel eenigen zullen zijn, die niettegenstaande dit alles hun plicht zullen willen vervullen uit liefhebberij. Ik meen dat dit in deze een goed woord is. Voor alle dingen bestaat liefhebberij, voor de hoogste plichtsbetrachting en — voor het verzamelen van postzegels.

Doch ik geloof niet dat het getal van hen, die enkel en alleen uit plichtsgevoel, onbetaald, als officier zullen willen dienen, groot genoeg zal wezen om het corps volledig te houden.

En wat nu betreft die groote liefde van het Departement van Oorlog voor de schutterij, die moet stellig eerst in den laatsten tijd gekomen zijn, want als ik naga de verhouding van Oorlog tot de schutterij — voor zoover als ik die ken — dan blijkt daarvan al zeer weinig.

Dat is al zoo geweest van den beginne af.

Ik herinner maar aan het jaar 1815. Wij hadden toen hier in Amsterdam drie regimenten schutterij met een generaal van het leger aan het hoofd. Bij den terugkeer van Napoleon moest uit die drie regimenten één veldregiment worden uitgelezen.

Nu kan men op het stadsarchief een gemakkelijke correspondentie vinden tusschen den toenmaligen Directeur-Generaal van Oorlog en den kommandant van dat veld-regiment-in-

wording, die van de zijde van het legerbestuur blijkbaar met minder kennis van zaken, dan wel met knorrigheid gevoerd werd. De kolonel krijgt er ieder oogenblik van langs. Eerst een brief, dat hij nu al zoolang bezig is en nog niet gereed is, hoe dat komt? Brief van den kolonel: omdat de uniformen van de schutters niet voorhanden zijn en maar langzaam aangemaakt kunnen worden.

Brief van het legerbestuur, kribbig: dat dit zijn eigen schuld is. Hij had, zooals de schutterijwet voorschrijft, alleen die schutters moeten inlijven, die gegoed genoeg zijn om zelf hun uniform te betalen, dan zou het niet noodig zijn geweest zooveel nieuwe uniformen aan te maken.

Daarop schrijft de kolonel terug: »Dat heb ik ook gedaan, maar die gegoede schutters hebben allen gebruik gemaakt van het artikel in de wet, dat hen toestaat zich vrij te koopen van den dienst, zoodat ik ben blijven zitten met de niet-gegoeden. —»

In latere dagen, — ik zal het jaar — 30 maar overslaan, — liep de schutterij te Amsterdam nog lang met het witte ledergoed rond, dat bij het leger reeds lang door het »gordelstelsel» vervangen was. Eindelijk wordt door het Departement van Oorlog aan den kommandant te Amsterdam geschreven, dat zijn troep nu ook netjes van die gordels voorzien zal worden.

Kort daarop schrijft die kolonel terug, dat hij wel gordels ontvangen heeft, maar dat die buitenmodelsch, niet van vetleder gemaakt, doch vervaardigd zijn van het oude zeemleder der ingetrokken stellen wit ledergoed, dat men versneden en zwart gemaakt heeft, zoodat er nog de gaatjes van de ruimsnaald in te vinden zijn en de pijpaaarde nog onder het zwartsel zit. Het voornaamste is evenwel, dat volgens de reglementen alle slotplaten eenig versiersel zullen dragen, behalve de slotplaten der klassianen en de schutterij nu niets dan gladde slotplaten ontvangen heeft, wat de kolonel weinig vleierend vindt.

Daarop wordt de Minister van Oorlog dadelijk heel boos en schrijft een kribbigen brief, waarin hij erkent dat de gordels niet volgens model zijn, maar toch verbaasd is, dat de kolonel er niet heel erg mede in zijn nopjes is. Zij zijn toch goed genoeg voor de schutterij. Ook de grief betreffende de slotpla-

ten erkent hij en eindigt dan ook nijdig met de belofte, dat de slotplaten van de klassianen versierd zullen worden.

Hoe de slotplaten van de klassianen tegenwoordig zijn, weet ik niet, maar de schutterij heeft nog altijd veel buitenmodelsch ledergoed en de slotplaten oorspronkelijk voor de klassianen bestemd. —

De schutterijwet schrijft uitdrukkelijk voor, dat de onderscheidingsteekenen voor rangen en graden bij leger en schutterij gelijk zullen zijn.

Het is gebeurd, dat een nieuw model epaulet werd ingevoerd, wat door Oorlog aan ieder werd verteld, behalve natuurlijk aan de schutterij. Eindelijk werd door een schutterijkommandant langs den hiërarchischen weg hiernaar gevraagd en bleek het, dat Oorlog jaren lang vergeten had collega van Binnenlandsche Zaken de verandering in de onderscheidingsteekenen bij het leger mede te deelen. Zoo kregen de schutterij-officieren eerst een paar jaar te laat de epauletten van model. —

In het jaar, dat ik bij de schutterij werd ingedeeld, bleek nog duidelijk hoe hoogen prijs Oorlog stelt op de slagvaardigheid der schutterij.

Het schijnt dat er een tijd is geweest, dat de officieren der Artillerie-Schutterij te Amsterdam genoegelijk voortleefden in volkomen onbekendheid met artilleriezaken, tot zij dat eindelijk zelf toch al te gek vonden.

Na heel veel moeite gelukte het hun toestemming te verkrijgen om op hunne kosten, met behulp van een paar sleperspaarden, een uitgeschoten stuk geschut van de exercitiebatterij naar een plaats over te brengen, beter dan deze geschikt om er des winteravonds te exerceeren. Met behulp van een onderadjutant trachtten zij zich toen eenig begrip te vormen, hoe een kanon er eigenlijk uitziet.

Maar zelfs dat weinige onderricht moest ik in mijn tijd missen.

In een huis, grenzende aan het lokaal waar het stuk geschut zorgvuldig werd bewaard, werd een gat in den muur gehakt. Zoo deed zich het afgrijselijke feit voor, dat een baksteen naar binnen rolde, op het kanon en dien oudgediende een kras bezorgde.

Dat was voldoende om voor het vervolg geen exercitiekanon meer voor de schutterij beschikbaar te stellen, zoodat ik officier geworden ben, zonder ooit anders dan op een plaatje een kanon gezien te hebben.

Een aardige tegenhanger hierbij is, dat in hetzelfde jaar de boekerij van den Duitschen professor Mommsen verbrandde, waarbij een paar handschriften verloren gingen, die deze geleerde van de Leidsche Bibliotheek ter leen had. Die bibliotheek leed daardoor een onschatbaar en tevens onherstelbaar verlies.

Toch verklaarde de Leidsche bibliothecaris, dat dit droevig feit er hem niet van af zou houden, even als vroeger, kostbare handschriften uit te leenen. Het kwam hem toch beter voor, dat zij bij nuttig gebruik te niet gaan, dan dat zij ongebruikt bewaard blijven.

Men ziet dus, dat er tusschen uitgeschoten kanonnen, rijksgoed en handschriften, ook rijksgoed, nog grooter verschil bestaat dan men wel denken zou. —

Wanneer er een nieuw exercitie-reglement verschijnt, en dat gebeurt tegenwoordig ieder oogenblik, is dat reglement altijd juist uitverkocht als de schutterij het noodig heeft en het wordt altijd herdrukt als de schutterij het niet gebruiken kan. —

Ik zou dergelijke anecdotische waarheden nog met vele kunnen vermeerderen, maar het vorenstaande zij voldoende ter beantwoording der vraag, of het Departement van Oorlog in der daad zoozeer rekent op de medewerking der schutterij in oorlogstijd en of het wel al het zijne doet om haar op die taak voor te bereiden.

Wanneer men een werktuig op een zeker oogenblik denkt noodig te zullen hebben, dan moet men ook alles doen om het in zoo goed mogelijken staat te houden. Mij komt het voor dat hieraan, van 1815 af, door Oorlog al zeer weinig gedaan is.

Er is ook gesproken over het saluut, door de minderen van leger en vloot aan hun meerderen bij de schutterij te brengen.

Hieromtrent meen ik te weten, dat het bij de vloot, naar aanleiding van een quaestie, gerezen over het niet-salueren van onderofficieren der schutterij door schepelingen, bepaald

aan hen verboden is »leden" der schutterij beneden den rang van officier te salueeren.

Of dit nu evenwel volkomen waar is, weet ik niet.

De heer PIETERS. Het zij mij vergund mijnheer de Voorzitter, nog even te repliceeren op hetgeen door den Heer van Someren Brand gezegd is.

Van »liefde" of van »waardceering" van het Departement van Oorlog voor de schutterij ben ik mij niet bewust te hebben gesproken. Wel heb ik er op gewezen, dat men bij dat Departement in tijd van oorlog op de schutterij rekent.

Tot staving van dit beweren, meen ik te mogen verwijzen naar twee door — of met approbatie van — genoemd Ministerie uitgegeven werken, en wel in de eerste plaats naar het in de »Rapporten, Memoriën en Verslagen betreffende militaire onderwerpen" van het jaar 1887, voorkomende opstel van den Generaal Kromhout, getiteld »Het in staat van verdediging brengen van forten", waaruit blijkt, dat voor elk fort gerekend wordt op eene bezetting, gedeeltelijk bestaande uit schutterij.

Dit volgt, voor wat de verdedigingsliniën betreft, ook uit het eerst kortelings uitgekomen werk van de Heeren Bueno de Mesquita, Pop, Hoogeboom en Snijders getiteld: »Oefeningen op de kaart in den Vestingoorlog," 1) alleen met dit verschil, dat volgens eerstgenoemd werk de schutterij reeds geacht wordt den *vierden* dag na verzending van het mobilisatietelegram op de forten aan te komen, terwijl in laatstgenoemd werk eerst op den *zesden* dag na dien op de schutterij gerekend wordt.

Verder herinner ik er aan, dat toen in 1887 kaderoefeningen werden gehouden in de geheele Nieuwe Hollandsche Waterlinie, officieren der schutterij (waarschijnlijk zij die voor de bezettingen der resp. forten waren aangewezen) door het Departement van Oorlog zijn *uitgenoodigd* om aan die oefeningen deel te nemen.

1) Het is n.f. eenigszins vreemd, dat in dit werk alleen op *Artillerie-Schutterij* gerekend wordt. Men kan toch moeilijk aannemen, dat de *Infanterie-Schutterij* nitsluitend bij het Veldleger zal worden ingedeeld.

Dat ik van »liefde" of »waardeering" zou hebben gesproken zooals de Heer van Someren Brand meent te hebben verstaan, acht ik ook daarom aan twijfel onderhevig, omdat zeker wel niemand, die ooit bij de schutterij gediend heeft, van welke zijde dan ook, liefde of waardeering zal hebben ondervonden voor hetgeen door haar, onder hare gebrekkige wetgeving nog gepraesteed wordt. Bij de schutterij is mij ten minste het woord »liefde" slechts in ééne beteekenis bekend, en dat is in die van »vaderlandsliefde".

De heer DE WAAL. Ik wensch in de eerste plaats te constateeren dat het mij zeer aangenaam was, dat mijn zwakke poging om hier andermaal de schutterij te bespreken, gevolgd is door debat.

Als aanduiding van mijn onderwerp heb ik expres gekozen »schutterij," waardoor ik de vrijheid had verschillende onderdeelen aan te roeren. De tijd heeft mij ontbroken alles te bespreken en het was mij een genoegen dat veel wat ontbrak, aangevuld is door den heer Jochems, die hoofdzakelijk evenwel bijzonderheden heeft medegedeeld omtrent den toestand der schutterij in Amsterdam. Daaruit is echter gebleken, dat de toestand geenszins is zoo als die volgens de wet moest zijn. De autoriteiten, die geroepen zijn de wet te handhaven, hebben getracht buiten de wet om in de leemten te gemoet te komen. Doch mijne beschouwing was gegrond op dit beginsel: zoolang de wet van 1827 bestaat en zoolang de regeering rekent op de schutterij, moet ook aan de handhaving der wet de hand worden gehouden.

De verdeling der schutterij in Amsterdam in categoriën is zeer rationeel, maar zij is niet volgens de wet. Een depot-compagnie is zeer wenschelijk, doch berust al weder niet op de wet. Het is eenvoudig een transigeeren met de wet. Aan den heer Jochems zou ik ook wel willen vragen of in Amsterdam de hand gehouden wordt aan de bepaling dat de sterkte der schutterij verband moet houden met 2 pCt. van de bevolking. Ik geloof hierop reeds ten antwoord te kunnen geven: neen.

Door den heer Wertheim is zeker gesproken op grond zijner ondervinding als hoofd-officier van de schutterij en voor het-

geen hij heeft medegedeeld ben ik dankbaar, doch ik wensch er op te wijzen, dat de wet op de nationale militie buiten het kader mijner beschouwing is gebleven. Daarom heb ik dan ook niet gesproken van de afschaffing der plaatsvervangers en dit gelde ook in antwoord aan den heer Hoogenboom. Ik heb mij alleen tot taak gesteld eenige beschouwingen te leveren omtrent den bestaanden toestand in verband met de bestaande wet, om daarbij de vraag te behandelen: hoe wordt de wet toegepast en hoe kan zij toegepast worden?

Al wat men nu gezegd heeft bijv., omtrent de afschaffing der verdeeling in 1^e, 2^e en 3^e ban, is zeker zeer in het belang der schutterij, doch de wet eischt die verdeeling.

In antwoord op de vraag van den heer van Someren Brand: hoe ik mij denk dat, wanneer er werkelijk een noodwet kwam, waarbij bepaald werd het verleenen van geldelijke vergoeding aan de minderen bij de schutterij, men dan de onbezoldigde officieren zal krijgen, diene het volgende: Wanneer werkelijk betaald wordt voor diensten bewezen door personen beneden den rang van officier, en dus door onder-officieren en korporaals, dan zullen zich daarvoor zeker meer menschen voordoen, die in de bezoldiging eene kleine vergoeding zullen zien voor hunne moeite en kosten.

En onder die categorie nu zal er zeker genoeg stof worden gevonden voor hen, die later bereid zullen wezen als officier op te treden, ook al krijgen zij geene bezoldiging.

Dat echter eene bezoldiging ook gewenscht zou zijn, is zeker; maar ik heb dit punt niet aangeroerd, ook omdat ik overtuigd ben dat men in tijd van vrede, steeds genoeg officieren zal kunnen hebben ook zonder bezoldiging. In oorlogstijd worden zij natuurlijk wel betaald.

De meening van den heer van Someren Brand omtrent de weinige sympathie van het Departement van Oorlog voor de schutterij, laat ik daar. Ik wil aannemen dat er iets van waar is, doch ik moet toch doen opmerken dat de schutterij in de eerste plaats voorliefde en ondersteuning noodig heeft van het Departement van Binnenlandsche Zaken.

Het eerste kan wel wenken geven, doch de orders moeten

komen van het laatste en den bal dus, dien hij aan het Ministerie van Oorlog toewerpt, wil ik liever terugkaatsen naar dat van Binnenlandsche Zaken.

Door den heer Hoogenboom is gezegd dat het minder wenschelijk was om van deze vereeniging te doen nitgaan een drang tot het in het leven roepen van eene noodwet. Wanneer ik daarvan gesproken heb, dan was het omdat overtuigend gebleken is hoe moeielijk het is op defensiegebied tot eene definitieve wet te komen; ik heb slechts te herinneren aan de geschiedenis van de legerwet van den Minister Bergansius.

En daarom sprak ik van eene noodwet, natuurlijk slechts als palliatief. Zeer zeker geef ik de voorkeur aan eene definitieve regeling van de legersterkte met eene legerreserve en met algemeen persoonlijken dienstplicht.

Eindelijk wat betreft de opmerking van den heer van Someren Brand, dat het den schepelingen verboden zou zijn de minderen van de schutterij te salueeren, hiertegen stel ik over dat bij artikel 37 der verordeningen der Zeemacht aan de schepelingen door den Minister van Marine is gelast aan de officieren der landmacht en van de schutterij dezelfde eerbewijzen te betoonen als aan de officieren der Zeemacht van gelijken rang.

De heer VAN SOMEREN BRAND. Nog een enkel woord slechts omtrent het niet-bezoldigen der officieren van de leger-reserve.

Ik vrees, dat wanneer ik mij niet nader hieromtrent verklaar, menigeen heden avond naar huis zal gaan met de gedachte, dat ik mij alleen reserve-officieren zou kunnen voorstellen, die om het lieve geld zouden dienen en ik van de betrekking van reserve-officier bepaald een baantje wil maken.

Dit nu is geenszins het geval.

Mijne redencering is deze: dat het verkeerd is iets van iemand te verlangen zonder daar tevens iets voor over te hebben.

Een dienst die verricht wordt, moet ook betaald worden, zoo niet met eer en waardeering, dan met geld.

Als een merkwaardig feit ter illustratie mijner meening, dat een reserve-officier veel kans zou hebben noch op het een, noch op het andere te kunnen rekenen, diene het volgende.

Op het oogenblik leeft hier in Amsterdam nog iemand, die indertijd een van de verdienstelijkste officieren van mijnen vader was. Jarenlang heeft hij gesolliciteerd naar eene zekere rijks betrekking, zonder die ooit te krijgen.

Nu zegt de schutterijwet wel, dat hij die bij de schutterij gediend heeft, de voorkeur zal genieten, alle andere omstandigheden overigens gelijk zijnde, boven hen die niet bij de schutterij gediend hebben, maar ik meen wel te weten, dat nog nooit iemand zich op dat artikel beroepen heeft.

Ook de officier hier bedoeld, zal dat wel niet gedaan hebben.

Toen hij evenwel met solliciteeren ophield, vernam hij, dat hij de betrekking wel gekregen zou hebben als hij maar niet zulk een goed schutterijofficier was geweest. Nu had men hem evenwel niet willen hebben, hij hield te veel van soldaatje spelen.

Wat ik hier vertel, is een historisch feit.

Ook ik heb mijn vaderland lief, niet minder dan de heer Pieters en zeker heb ik den meesten eerbied voor de woorden door hem gesproken.

Doch ik vind het zeer verkeerd, dat er aan den eenen kant veel te veel gerekend wordt op die vaderlandsliefde, terwijl men aan den anderen kant te werk gaat, zooals dit thans het geval is.

De heer HUGENHOLTZ. Naar aanleiding van hetgeen door den heer van Someren Brand is gezegd, wensch ik op te merken dat de plaatselijke toestanden toch hier en daar zeer verschillen. Mij toch is het bekend, dat bijv. in Den Haag iemand tot bode is aangesteld juist op grond van zijn vroegeren dienst bij de schutterij.

Wat de reserve-officiëren betreft, ik geloof dat dit vraagstuk op deze wijze kan worden opgelost, dat het reservekader bij de schutterij wordt ingedeeld als het zijn tijd bij het leger heeft uitgediend, zooals, indien ik mij niet vergis, ook reeds bij de bestaande voorschriften is bepaald.

Waar thans de officieren der schutterij zonder eenige bezoldiging hun taak vervullen, zullen de bruikbare elementen onder hen dit als reserve-officiëren zeker later ook wel doen.

De VOORZITTER. Indien niemand meer het woord verlangt, sluit ik de Vergadering, onder dankbetuiging aan allen, die door deelneming aan het debat er met den spreker toe hebben bijgedragen, om over den tegenwoordigen toestand onzer schutterijen en de middelen tot wegneming van sommige dat deel onzer weerkracht aanklevende gebreken meer licht te doen opgaan.

De Secretaris

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.
